

ФОЛКЛОРНИ МОДЕЛИ И МОДЕЛИРАНЕ

Константин Рангочев

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „ОНГЪЛ”

Историята няма Начало.

Следователно, не може да има Край.

Фолклор за Историята

1.0 Сред етнолозите (или групата от хора, професионално занимаващи се с изследване на българската фолклорна култура) една от най-широко разпространените митологеми е „Древността”. Подсъзнателно всеки изследовател се стреми да реконструира „Древността”, която обаче непрекъснато се мести във времето – за Братя Миладинови „Древността” е била една, за Димитър Маринов – времето на Миладиновци вече е „Древност”, а за нас – неговото време и т.н. Повече от очевидно е, че българската етнология борави с категории и методи, изследва процеси, които са ограничени във времето (около 80-100 години назад) и може да се предположи, че те имат стохастичен (вероятностен) характер.

1.1 Подобно развитие на българската етнология е свързано с един интересен аспект на българската менталност – „Копнежа за Минало”. Едва ли има социум в България, който да не митологизира миналото – от „турското време” до „Тошовото време”, а отношението може да бъде определяно като носталгично, положително, „трудно, но хубаво” и т.н. – оценки, които попадат в положителната част от ценностната скала на българина.

1.2 Този стремеж за изследване на „Миналото”, показван от българската етнология, насочва към въпроса за кое минало става дума? Всъщност, изследваното минало е квазиисторическо, то е по-скоро инвенция на съвременността в миналото, където се търсят идеи, модели, образци за решаване на съвременни проблеми.

2.0 От друга страна, внимателното вглеждане в изследователските стратегии на етнолозите показва, че основният изследователски метод в българската етнология, от създаването ѝ до днес (а и в бъдеще) е моделирането. Етнологът изработва и изпробва модели на различни аспекти на „Миналото”, които влизат в дискусия със създадените по-рано такива модели. Същевременно, постоянно отместващата се времева граница на търсеното „Минало” не позволява верифицирането на моделите – след кратък период от време отрязъкът от действителността престава да бъде верифицируем с обективни методи. И тъй като всъщност се разглежда отрязък от „квазидействителност”, верифицирането на модела е просто безпредметно.

2.1 От своя страна, разглежданото „Минало” е системата на българската фолклорна култура в един точно определен (според изследвателя!) отрязък от време.¹ Но тя е дифузна („голяма”, сложна, лошо организирана) система.

2.2 В дифузните системи не могат да се открият твърди и непроницаеми граници, разделящи отделните променливи.² Важно е да се подчертае, че при дифузната система експерименталната проверка на модела (моделите), предложен за описание на системата, не е критерий за неговата верификация.³ Най-често обаче, даже самото поставяне на задача да се направи строга проверка на модела няма никакъв смисъл.⁴

2.3 Всичко това показва защо толкова лесно в етнологията (фолклористиката, етнографията) се сменят основни парадигми, „моди” и т.н. – например, бързият отказ след 1989 г. от термина „фолклористика” и масовото му заменяне с „етнология” или „културна антропология”.⁵ Привидната леснота при моделирането и изграждането на модели на една дифузна система дава възможност за грубо вмешателство на политиката в науката - та нали в етнологическите среди се ражда, а от политиките се

използва, тезата за религията като главен етноидентификационен белег. А тук се извършва обикновената логическа грешка *pars pro toto*.

2.4 От друга страна, моделирането, като основно занятие на етнологите, крие в себе си една огромна опасност – възможността за изчезване и/или подменяне на основния обект на изследването и замяната му с друг модел – започват да се изработват и манипулират модели на моделите, изграждат се „метамодели”, „метаструктури”, „метаезици” и т.н. С други думи извършва се друга обикновена логическа грешка - тафтология.

3.0 Всичко това поставя под съмнение възможността за реализиране на етнологички изследвания като „Пълен български съновник”, „Пълен български празничен календар” и т. н. Ако Евангелист Йоан беше етнолог, то Евангелието на Йоан би започвало така: „В Началото беше Моделът, и Моделирането бе Бог, ...”.

БЕЛЕЖКИ

1. Например, за никого не е ясно, освен за отделния изследовател, какво означава, не само на професионален жаргон, терминът „класическа фолклорна култура”.
2. **Налимов, В. В.** Теория експеримента. М., 1972, 7-8.
3. **Бирюков, Б. В., Е. С. Геллер.** Кибернетика в гуманитарных науках. М., 1973, 40-41.
4. **Налимов, В. В.** Цит. съч., 17.
5. Вж. **Живков, Т. Ив.** Етническият синдром. С., 1995.